

Німецько-Український Аграрний Діалог
Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Консультативна робота [AgPP No. 35]

**Державна монополія на експорт сільсько-
господарської продукції: ціль не
виправдовує засоби**

Олег Нів'євський
Сергій Кандул
Хайнц Штрубенхофф

Київ, лютий 2011

Про Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) - провідний український аналітичний центр, що спеціалізується на економічних дослідженнях та консультаціях з питань економічної політики. ІЕД був заснований у жовтні 1999 року провідними українськими політиками та Німецькою консультативною групою з питань економічних реформ.

Місія ІЕД вироблення альтернативного погляду на ключові проблеми суспільного та економічного розвитку України. В рамках місії ІЕД націлює свою діяльність на надання висококваліфікованої експертної оцінки в галузі економіки й економічної політики, бути реальним чинником формування громадської думки шляхом організації відкритого публічного діалогу та сприяти розвитку економічних та суспільних наук, і стимулювати розвиток дослідницької спільноти України.

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Рейтарська 8/5 А, 01034 Київ

Тел: +38044 / 278 63 42

Факс: +38044 / 278 63 36

institute@ier.kiev.ua

<http://www.ier.com.ua>

Про проект "Німецько-Український Аграрний Діалог"

Німецько-Український Аграрний Діалог надає консультації представникам державної влади в Україні та представникам бізнес-асоціацій щодо реформування законодавства та аграрної політики, враховуючи міжнародний досвід Німеччини та інших країн, а також світової спільноти (ЄС, СОТ) згідно принципів ринкової економіки. Проект фінансується федеральним Міністерством продовольства, сільського господарства та захисту споживачів ФРН в рамках Програми Співробітництва та Центром міжнародної міграції.

Німецько-Український Аграрний Діалог

Рейтарська 8/5 А, 01034 Київ

Тел: +38044 / 235 75 02

Факс: +38044 / 278 63 36

agro@ier.kiev.ua

<http://www.ier.com.ua>

Перелік останніх консультативних робіт

- Проблема волатильності цін на аграрну продукцію. Анна Кузнєцова, Олег Нів'євський та Хайнц Штрубенхофф, Консультативна робота №36 (публікація очікується)
- Переробка давальницького цукру-сирцю – зважена політика? Олег Нів'євський, Анна Кузнєцова, Сергій Кандул та Хайнц Штрубенхофф. Консультативна робота №33 (публікація очікується)
- Чому сільськогосподарські виробники втрачають величезні можливості внаслідок державних монополій: міжнародний та український досвід. Олег Нів'євський, Сергій Кандул та Хайнц Штрубенхофф (публікація очікується)
- Використання соломи в Україні: можливості та перспективи. Анна Кузнєцова, Консультативна робота AgPP31, вересень 2010
- Вимоги сталості виробництва біопалива в ЄС: наслідки для українських виробників сировини. Сергій Кандул, Консультативна робота AgPP29, квітень 2010
- Інформаційна система та аграрна освіта в Україні - заклик до реформ. Ульріх Кьостер, Крістофер Шуманн та Апекс Ліссітса. Консультативна робота AgPP30, вересень 2010
- Біогаз та «зелені тарифи» в Україні – чи вигідне інвестування? Анна Кузнєцова та Катерина Куценко. Консультативна робота AgPP26, січень 2010
- Соціальний захист населення шляхом регулювання торгівельних надбавок та цін на продуктах харчування – чи досягнута мета Закону № 1447-VI? Юстина Ярошевська, Сергій Кандул, Вольфрам Ребок та Хайнц Штрубенхофф. Консультативна робота AgPP28, листопад 2009
- Фінансова криза та сільське господарство України: вплив та протидія. Сергій Кандул. Консультативна робота AgPP27, листопад 2009
- Вибір України стосовно політики по генетично-модифікованим організмам: модель ЄС чи США? Юстина Ярошевська. Консультативна робота AgPP25, червень 2009
- Політика України у сфері сільського господарства, біоенергетики та харчової промисловості – дослідження, висновки та рекомендації. Під ред. Хайнца Штрубенхоффа, Ігора Бурковського та Вероніки Мовчан, березень 2009

Консультативні роботи та наукові матеріали у відкритому доступі: http://www.ier.com.ua/ua/archives_papers.php. За більш детальною інформацією з питань підписки на наші регулярні видання звертайтеся до Ірини Славінської: slavinska@ier.kiev.ua.

Законопроект №8053 «Про внесення змін до закону України «Про державну підтримку сільського господарства України (щодо особливостей здійснення експорту об'єктів державного цінового регулювання)» від 2 лютого 2011 року фактично спрямований на закріплення за державою монополії на експорт сільськогосподарської продукції. Втім, економічна теорія та міжнародний досвід свідчать про те, що такі дії можуть мати нищівні наслідки для розвитку сектору..

У законопроекті йдеться про експорт сільськогосподарських товарів, що є об'єктами державного цілового регулювання (далі – соціально значуща с/г продукція). Перелік таких товарів доволі широкий і містить практично всі основні сільськогосподарські товари та деякі продукти харчування¹. Згідно з законопроектом, експорт соціально значимої с/г продукції може здійснюватися виключно виробниками такої продукції (в межах обсягів власного виробництва) та так званими Державним агентом із забезпечення експорту. Статус державного агента надається Кабінетом Міністрів на конкурсній основі державним підприємствам або приватним підприємствам, в статутному капіталі яких є частка держави. Якщо ці положення набудуть чинності, то приватні компанії матимуть два шляхи: або внести зміни до статутного капіталу (шляхом продажі частки державі) або припинити операції з експорту соціальної значимої с/г продукції.

Цей законопроект можна розглядати як логічне завершення ланцюжка подій в аграрному секторі впродовж останнього року. Створення державної зернової корпорації, запровадження експортних квот для зернових та розподіл найбільшої частки квоти під час другого етапу², введення вимоги реєстрації експортних контрактів на державній аграрній біржі³, завершуються зростанням адміністративного контролю та зменшення конкуренції на ринку.

Занепокоєння уряду питаннями продовольчої безпеки є цілком зрозумілим, особливо в умовах теперішнього зростання світових та внутрішніх цін на продукти харчування. Втім, реакція влади, може мати позитивний результат лише в короткостроковій перспективі та здатна значно поглибити проблему у майбутньому. Така державна монополія є одним з видів нетарифних бар'єрів у торгівлі, за якої державний агент приймає рішення про обсяги експорту с/г продукції та часу його доставки. Крім того, державні агенти не мають достатньо досвіду та не таку швидку реакцію в порівнянні з приватними структурами, що разом призводить до зростання трансакційних витрат, і може, наприклад, посилити тиск на ціни виробників під час нижньої фази сезонного коливання.

¹ Перелік такої продукції щорічно встановлюється Кабінетом Міністрів з переліку можливих об'єктів державного цінового регулювання: пшениця (тверда та м'яка), суміші пшениці та жита, кукурудза, овес, соя, насіння соняшнику, насіння ріпаку, льону, шишки хмелю, цукор з цукрових буряків, борошно (житнє та пшеничне), м'ясо та продукти забійних тварин та свійської птиці, сухе молоко, масло вершкове, соняшникова олія (Ст.. 3.3 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України №1877- IV від 24 червня 2004 року).

² Згідно з даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі, ТОВ "Хліб Інвестбуд" отримало 221.3 тис т. пшениці під час другого раунду розподілу квот у січні 2011 року з сукупного обсягу дозволеного експорту пшениці 500 тис. т (тобто понад 40%).

³ Постанова Кабінету Міністрів №1254 "Про деякі питання укладення та реєстрації зовнішньоекономічних контрактів» від 13 грудня 2010 року.

Чистий економічний ефект від такої політики добре відомий і не допомагає забезпечити продовольчу безпеку. Доведено, що обмеження експорту не стимулюють розвиток виробництва, знижують закупівельні ціни для виробників, а отже сприяють відтоку інвестицій з сектору. Всупереч доволі поширеній думці, саме приватні інвестори залучають іноземні інвестиції і допомагають господарствам вирішити проблеми ліквідності в час жнив та посівної. Тривалі прикладні дослідження на цю тему підтверджують, що у більшості випадків довгострокова еластичність пропозиції близька до одиниці. Це означає, що виробництво зростає чи падає прямо пропорційно до зміни цін⁴. Застосовуючи ці висновки до України, впливає, що зниження внутрішніх цін внаслідок введення квот восени 2010 року на 16%⁵ (консервативна оцінка) за інших рівних умов знизить майбутні врожаї майже на таку саму величину. Це матиме значний негативний ефект на перспективи довгострокового розвитку сектору, таким чином посилюючи проблеми недостатньої пропозиції та різкого зростання цін у майбутньому. Негативний ефект таких заходів особливо відчувається в експорто-орієнтованих галузях (саме таким є сільське господарство України). Крім того, обмеження експорту може створювати додатковий інфляційний тиск в економіці в цілому, загострюючи проблему запезпечення продовольчої безпеки. Оскільки експорт продукції сільського господарства та харчової промисловості складає вагому частину сукупного експорту країни (близько 14% у 2008 році), державна монополія за інших рівних умов погіршить стан поточного балансу через падіння надходжень від експорту. Це означатиме збільшення попиту на іноземну валюту, і послаблення гривні. Внаслідок цього, імпортовані продуктивні харчування стануть дорожчими в гривні, таким чином підвищуючи рівень цін в економіці в цілому.

Зважаючи на значні негативні наслідки, багато країн світу відмовляються від державних монополій у торгівлі сільськогосподарською продукцією, використовуючи менш витратні для всієї економіки альтернативні заходи для забезпечення продовольчої безпеки.

⁴ Norton R. (2004) Agricultural Development Concepts: concepts and experiences. FAO, (p 81)

⁵ Getreideexportquoten: Zum Umgang mit Chancen und Verantwortung. Ausgabe 28, Dezember 2010. Newsletter, Deutsche Beratergruppe